

**KOLOSI TÖRÖK ISTVÁN VERSESKÖNYVÉNEK
MEGJELENÉSI IDEJE ÉS ABRUGYI GYÖRGY TIPOGRÁFUS
ELSŐ NYOMTATVÁNYA**

Kiváló érdemű Szabó Károly Abrugyi első nyomtatott könyvéül Kolosi Török Istvánnak évszám nélkül Kolozsvárott megjelent „Az Aszszonyi-Nemnek Nemességéről méltóságáról és ditsiretiről valo Rythmusok” című, ma azonban már csak egyetlen példányban ismeretes munkácskáját tartja. Kormeghatározása azon az alapon történt, hogy az 1631. esztendőben ki-nyomtatott 1632. évi „Calendarivm” ajánlásában Abrugyi a kolozsvári városi tanácshoz intézve szavait, azt mondotta, hogy „az elmúlt esztendőben a Könyv nyomtatásbéli munkámnak első sengéjét Kegyelmeteknek szeretettel offeraltam és ajánlottam volt”. Szabó Abrugyinak e kijelentését hozzá fűzi Kolosi Török verse utolsó szakaszában foglalt évszámmegjelöléshez:

„Mikor az hat száz felett ezer el tölt volna,
Es harmintz azok után változva forgana,
Az virágzo Iffiusag nékemis szolgálna,
Ez verseket rendelém hirül hogy maradna.”¹

Ezek egybevetése alapján merete tehát e munka megjelenését az 1630. esztendőre helyezve, Abrugyi „első zsengejé”-nek, vagyis legelső nyomtatványának tartani. Ezzel szemben azonban, ha kissé figyelmesen vizsgáljuk meg mindkét nyomtatványt Szabótól közölt könyvészeti leírását, már ebből is mindjárt megállapíthatjuk, hogy az egyébképpen halhatatlan érdemű tudós ítéletében mégiscsak tévedett. Ugyanis Kolosi Török verszetének a leghatározottabban 9—17 esztendővel későbbben kellett nyomtatásban megjelennie, mint ahogyan Szabó meghatározta.

A bizonyítást annak a körülménynek a megállapításával kell kezdenünk, hogy Abrugyi az 1632. évi kalendárium ajánlását a kolozsvári tanácshoz intézve, arról emlékezett meg, hogy „első zsengejét” is neki ajánlotta, márpedig Kolosi Török versének ajánlását nem is ő, hanem maga a szerző ellenjegyezte, sőt nem is a kolozsvári tanácshoz, hanem „Nemzetes Kemény Kata Aszszonyinak Buni Bethlen Ferencz fő hopmester, Fejér vármegye főispánja és táblai hites assessor neje”-hez intézve.

¹ RMK I, 593, 621. újabb kiadása: RMKT XVII/IV. 457—483.

Már Lukinich Imre észrevette, hogy Szabó Károly tévedett az időhatározásban, mert hiszen — amiként I. Rákóczi György naplójában feljegyezte — 1633. „25. die Jan. Mentünk Gerendre Bethlen Ferencz lakodalmára, vévén el Kemén János hugát”,² így tehát az esküvő három évvel későbbben történt, mint ahogyan Szabó sejtette. Ennek alapján lapalji jegyzetben Lukinich azt állapítja meg, hogy „Kolosi Török István Rythmusai legfeljebb az 1633. év folyamán jelentek meg”.³ E helyzet feltárásánál azonban megáll, elfogadva ezt a határpontot, pedig ezzel Bethlen Ferenc életének eseményeiben is téves eltolódások állanak elő, hiszen az a kijelentése, hogy „Bethlen Ferenc is alig néhány év alatt (1633-ig) Fejér megye főispánja, táblai ülnök és főudvarmester lett”,⁴ nem felel meg a valóságnak. Ha azonban az ismeretes személyi adatokat vesszük vizsgálat alá, megtaláljuk, hogy a Kolosi Töröktől felsorolt méltóságok jó néhány évvel 1630, sőt 1633 után ruháztattak reája. Így találjuk, hogy a fejedelem 1635. január 8-án, 31-én, valamint 1637. május 3-án hozzá intézett leveleit még mindig csak mint „primario Aulae nostrae familiari”-nak s csak 1637. június 14-étől kezdődőleg mint „tabulae nostrae judicariae jurato assessori nostri”-nak címezteti.⁵ Körülbelül ötnegyed esztendő múltával Haller Gábor naplójában azt jegyezte fel, hogy „Anno 1638. September 7. Fejérvár. Bethlen Ferencz uram tétetett fő hopmesterré”.⁶ Majd arra is van adat, hogy Fehér megye főispánságát 1639-ben nyerte el.⁷ Ilyenképpen tehát az is bizonyossá válik, hogy e verses emlék legkorábban csak 1639-ben jelenhetett meg. Ezzel szemben Bethlen bár 1653. június 15-én meghalt,⁸ s miként a kolozsvári unitárius iskola diákfőnöke feljegyezte: 1653. augusztus 6-án Tek. és nzes Bethlen Ferencz úr temetésére utazott az ifjak küldöttsége,⁹ felesége azonban túlélte őt.¹⁰ De Kolosi Török könyvecskéje kiadásának időpontját nem szabad egészen a késői évekig kitolni, minthogy az 1648. évszámnál megállít az a nemleges bizonyíték, hogy a főudvarmester az eddigi méltóságok mellé ekkor a konziliáriusságot is elnyerte, erről azonban a vers ajánlása még nem emlékezett meg.

A felsorolt határpontokat összevetve, azt állapíthatjuk meg, hogy e verseskönyv csakis az 1639—1648. évek valamelyikében hagyhatta el a sajtót. Az 1630—33. esztendőbeli nyomtatás cáfolatául szolgál különben még az elől idézett záróversszak maga is, ennek harmadik sorában ugyanis a szerző azt adja tudtunkra, hogy a vers szerkesztésekor, vagyis 1630-ban, „Az virágzo Iffiuság nekemis szolgálna”. E kijelentéséből tehát az következik, hogy e könyvecske megjelenése idején az ifjúság már eltelt tőle, különben mi szüksége lett volna erről egyáltalában beszámolnia! E versszak tehát a kinyomtatás előtti utolsó simítgatáskor todatott hozzája. Éppen ezért azt hiszem, hogy a megjelenés idejét a 40-es évekre határozhatnók meg.

² Koncz József: I. Rákóczi György naplója. EM 1900: 468.

³ Lukinich Imre: Keresdi báró Bethlen Ferencz, 1601—1653. Századok. 1908: 691.

⁴ I. h. 690.

⁵ Lukinich Imre: Adattár. Gen Füz 1908: 12, 29—31.

⁶ ETA IV, 51.

⁷ Lázár Miklós: Erdély főispánjai. Századok. 1887: 400.

⁸ Hidvégi Nemes János naplója. TT 1902: 242.

⁹ Ker. Magvető. 1886: 219.

¹⁰ Századok. 1887: 400.

Az „Aszszonyi-Nemnek Nemessegeröl . . . valo Rythmusok” nyomtatási idejének helyesbítése után most már az a kérdés vetődik fel, hogy ha nem ez a művecske, akkor mégis mi lehetett Abrugyi „Könyv nyomtatásbéli munkájának első sengéje”? E talányra, vagy egykori elnevezéssel szólva: „mesé”-re is immár kétség nélküli határozottsággal megvan a felelet, mégpedig ez az 1631. esztendőbeli kalendárium, amelyet jó előre: még 1630 őszére ki kellett nyomtatnia. Tótfalusi Kis Miklós a nyomdai haszonról elmélkedve, említi, hogy csak a kalendárium „az egy a’ mi hasznot hajt Erdélyben”.¹¹ Abrugyi tehát annál kevésbé mulaszthatta el az alkalmat, hogy amúgy sem bőséges bevételét naptárkiadással is ne gyarapítsa, mint-hogy az őt megelőző kolozsvári tipográfusok különben is megkezdették e kalendáriumocskák megjelentetését.¹² Ennek a kiadványnak pedig a nyomdász nemcsak kiadója, hanem igen gyakran szerkesztője is lévén, önmaga írhatta meg az ajánló sorokat, amelyekért azután a megtisztelt testülettől külön ajándékban is részesült. Tótfalusi szerint az ívekben összeszedett kötetlen példányokat (exemplárokat) a könyvkötőknek darabonként 6 pénzben adta el, a fűzött példányok ára pedig könyvárusi forgalomban legalábbis egy susták,¹³ vagyis 12 denárius volt. Ezzel szemben ugyane század első felének derekán: 1624. november 3-án ajándékba vitt s bizonyosan bekötött naptárért „András deák az Typographus 3 forintot kapott Kolozsvár tanácsától.”¹⁴ Nem lehetetlen, hogy hat évvel később Abrugyi is ugyanennyit kapott jutalmazásul.

Az 1632. esztendei naptár ajánlásában tett célzást tehát — az elmondottak alapján — az 1631. esztendőbeli kalendáriumra kell vonatkoztatnunk. Ennek az állításnak határozott megerősítése jelentkezik magának az egyetlen példányban előkerült 1631. évi naptárnak ajánlásában. Eszerint „Abrugi György Könyvnyomtato” e kiadványát is csakugyan Kolozsvár város tanácsának dedikálta.¹⁵ Így tehát ez vala „Könyv nyomtatásbéli munkájának első sengéje”! Ebből a körülményből azután az is következik, hogy nyomdavezetői működését az 1630. év nyarán kellett megkezdenie, minthogy a naptárak megjelenése nemcsak mainapság, hanem évszázadokkal ezelőtt is a megelőző ősze elején szokott megtörténni, nehogy versenytársai eddigi vásárlóinál megelőzzék.

¹¹ M. Tótfalusi K. Miklósnak . . . Mentsége. Kolozsvár, 1902. 39.

¹² Herepei J.: Adatok a RMK I. és II. kötetéhez. 14—15.

¹³ Tótfalusi. 39.

¹⁴ Herepei. 14.

¹⁵ RMK I, 1791. sz.